

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นกระบวนการทางสังคมในการถ่ายทอดความรู้ สร้างเสริมพฤติกรรมที่ดีให้แก่เยาวชน ถ้าการจัดการศึกษามีประสิทธิภาพก็จะสร้างคนให้มีประสิทธิภาพด้วย นั่นคือ เป็นการศึกษาที่เพิ่มพูนความรู้ ความคิด ทักษะ ให้รู้จักตนเอง รู้จักชีวิต และนำความรู้มาแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตได้ การศึกษาไม่ว่าในรูปแบบใด ๆ เป็นเรื่องของการสร้างและพัฒนา “คน” ให้เป็น “มนุษย์” ที่มีคุณภาพ มีระดับทักษะความคิดและจิตใจสูงขึ้น เพื่อเป็นกำลังในการพัฒนาตนเองครอบครัว ชุมชน และสังคมโดยส่วนรวมให้ก้าวไปสู่ความเจริญอองาม และความมั่นคง ยิ่งในยุคสมัยนี้ที่การเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็ว ตั้งแต่เทคโนโลยีใหม่ ๆ ไปจนถึงรูปแบบชีวิต และวัฒนธรรมใหม่ ๆ มาสู่สังคมไทย การศึกษายังเป็นปัจจัยสำคัญในการช่วยให้คนสามารถวินิจฉัยเคราะห์ เลือกรสร ปรับตัวและเปลี่ยนแปลงตามสภาพสังคมไทยได้อย่างมั่นคง

นับตั้งแต่มีการประกาศใช้ระเบียบว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2520 ซึ่งกำหนดให้นักเรียน นักศึกษา ต้องเข้าร่วมกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งตลอดเวลาที่ศึกษาอยู่ในสถานศึกษานั้น และต่อมามีการประกาศใช้คู่มือการจัดกิจกรรมนักเรียนระดับประถมและมัธยมศึกษา พ.ศ.2520 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ.2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ.2524 ตามลำดับ ตลอดช่วงเวลาที่กล่าว จนถึงปัจจุบันนี้ โรงเรียนมัธยมศึกษาทั้งหลายต้องมีภาระในการจัดกิจกรรมให้แก่นักเรียนทุกคนอย่างน้อย 1 คาบต่อสัปดาห์ตามที่กำหนดไว้ในหลักเกณฑ์การใช้หลักสูตร และในระยะ 4-5 ปี ที่ผ่านมานี้ โรงเรียนจำนวนไม่น้อยต้องประสบปัญหาความสับสนเกี่ยวกับกาจัดกิจกรรมนักเรียนเป็นอันมาก

แนวทางการจัดการศึกษาของกรมสามัญศึกษาเพื่อให้กระบวนการจัดการศึกษามีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรมของชาติไทย และอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสุข ให้มีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง สามารถคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล มีความคิดสร้างสรรค์แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีทักษะอาชีพ มีวินัย ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

โรงเรียนต้องแสวงหาและจัดสรรความรู้ที่ดีมีประโยชน์มาเสริมให้กับนักเรียนด้วยวิธีการสอนต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพ ช่วยเหลือดูแลนักเรียนให้มีชีวิตอยู่ในโรงเรียนอย่างมีความสุข การสอนต้องไม่ใช่อย่างที่ครูอยากสอน หรือตามที่ครูคิดว่านักเรียนจะสนใจ แต่ต้องจัดให้เด็กเกิดการเรียนรู้ จัดประสบการณ์ และจัดให้มีสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานที่กำหนดไว้ในหลักสูตรให้ครบถ้วน ไม่ใช่ให้เรียนรู้ตามหนังสือ แต่ให้ความเป็น Manhood ของคนสำหรับสังคม กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่จัดขึ้น จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ทางวิชาการมากขึ้น ให้นักเรียนได้ฝึกการทำงานเป็นหมู่คณะ ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ มากกว่าการเรียนรู้ในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว อาศัยการฝึกทักษะต่าง ๆ ที่ดีงาม และสอดคล้องกับธรรมชาติของนักเรียนด้วยการจัดกิจกรรม สนองความต้องการ ให้นักเรียนเป็นระยะติดต่อกัน นับตั้งแต่เริ่มเข้าเรียนจนจบชั้นสูงสุดของโรงเรียน กิจกรรมนักเรียนเป็นส่วนประกอบที่เป็นหัวใจของโครงการเรียน การสอน ที่มีอาจกำหนดไว้ในหลักสูตรที่จะสร้างนักเรียน ให้ออกมาตามพฤติกรรมที่ปรากฏจริง ไม่ใช่การเรียนรู้ตำราหรือที่เรียกว่าเรียนหนังสือ แต่เป็นการเรียนรู้จริง คิดเป็น สร้างสรรค์เป็น ปฏิบัติและแก้ปัญหาได้ กิจกรรมช่วยสร้างเสริมบุคลิกลักษณะหลายประการให้เกิดขึ้นกับตัวนักเรียน โดยที่หลักสูตรในห้องเรียนมีอาจก่อให้เกิดขึ้นได้ (นพพงษ์ บุญจิตราวุธ, 2530)

การร่วมกิจกรรมเป็นการสอนให้นักเรียนรู้จักปรับตนเองให้เข้ากับสังคมได้ เพราะกิจกรรมจะต้องประกอบด้วยเพื่อนนักเรียนหลายคน ที่จะกระทำการเรียนรู้ในเรื่องหนึ่งเรื่องใด เป็นการร่วมช่วยกันแก้ปัญหา เพื่อนร่วมกิจกรรม จำเป็นจะต้องเรียนรู้นิสัย เรียนรู้ประสบการณ์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการแก้ปัญหาร่วมกัน ดังนั้นทุกคนจึงต้องพยายามปรับตัว นำตนเข้าร่วมงานกับเพื่อนฝูงได้ และการร่วมกิจกรรมเป็นการแก้ปัญหา ในการทำงานสมัยใหม่ถือสุภาษิตที่ว่า "คนเดียวหัวหาย สองคนเพื่อนตาย สามคนกลับบ้านสบาย" เพราะการปฏิบัติงานในชีวิตประจำวันทุกวันนี้ ไม่ใช่ทำงานคนเดียว ทุกคนต้องร่วมงานกัน ไม่ว่าจะเป็นในระบบราชการ งานในระบบรัฐวิสาหกิจ หรืองานในระบบโรงงานอุตสาหกรรม ถ้าครูฝึกให้นักเรียนรู้จักร่วมกิจกรรมกันได้ นั่นก็คือ การสร้างอนาคตการทำงานในอาชีพให้แก่ นักเรียน

เป็นที่ยอมรับว่าการจัดกิจกรรมนักเรียนมีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่โรงเรียนควรให้ความสนใจและสนับสนุน ให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมนั้น ๆ ส่งเสริมให้มีกิจกรรมนักเรียนประเภทต่าง ๆ ขึ้นให้สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการของนักเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายทางการศึกษาเป็นหลัก

อุทัย บุญประเสริฐ (2532) ให้ทัศนะว่า ทักษะ ความสามารถ และความชำนาญ ในการปฏิบัติ สามารถดำเนินการจนประสบความสำเร็จได้ ทั้งจากห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ โรงฝึกพลศึกษา ศูนย์ฝึกงาน จากแปลงทดลอง จากสนามกีฬา เป็นต้น แต่อีกส่วนหนึ่งนั้นด้วยความรู้จากหลักวิชาการ ศึกษา แสดงให้เห็นว่าเป็นผลมาจากกิจกรรม กิจกรรมที่เพิ่มโอกาสให้แก่ผู้เรียน เป็นกิจกรรมพัฒนามนุษย์ ตามแนวทางของหลักสูตร เช่นเดียวกับ Nathan S. Blount และ Herbert J. Klausmeier (อ้างถึงใน ไพโรจน์ นาคะสุวรรณ, 2528) “การจัดกิจกรรม ช่วยให้นักเรียน มีโอกาสพัฒนาความเป็นผู้นำ รู้จักเคารพตนเองและผู้อื่น มีอารมณ์ที่มั่นคง สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลต่าง ๆ ในชุมชน และสามารถที่จะดำรงตนได้อย่างมีความสุข” ส่วน Miller (อ้างถึงใน คณิงนิจ เพชรสุข, 2533) สรุปว่า กิจกรรมมีประโยชน์ต่อนักเรียน คือ ให้นักเรียนมีโอกาสดำเนินงานตามความสนใจ และพัฒนาความสนใจ ช่วยส่งเสริมให้การเรียนมีคุณค่ามากขึ้น ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างครูและนักเรียน ลดปัญหา ด้านการปกครอง รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อโรงเรียน และสังคม ตามแนวทางของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 นักเรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรม โดยเลือกกิจกรรมต่อไปนี้คือ กิจกรรมลูกเสือ กิจกรรมยุวกาชาด เนตรนารี รักษาดินแดน หรือกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ จำนวน 1 คาบ/สัปดาห์/ภาค และเลือกกิจกรรมอื่นอีก 1 คาบ/สัปดาห์/ภาค ต้องมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของเวลาเรียนกิจกรรม การเข้าร่วมกิจกรรมไม่ได้คิดเป็นหน่วยการเรียน แต่ต้องผ่านจุดประสงค์ ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เพราะกิจกรรมเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียน ได้แสดงออกตามความสนใจ เฉพาะตนและตามความถนัดของแต่ละคน ถ้ามีการให้คะแนนเป็นรายบุคคล อาจทำให้นักเรียน ไม่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาตนเองและบุคลิกภาพ

กรมวิชาการ (2528) ชี้แจงว่า กิจกรรมไม่ใช่เนื้อหาสาระของวิชาที่ต่อเนื่องในชั้นต่าง ๆ แต่เป็นการฝึกปฏิบัติให้จบในระยะสั้น ๆ โรงเรียนจะต้องปลูกฝังนิสัยอันพึงประสงค์ ส่งเสริมให้นักเรียน ได้แสดงออกตามความถนัดตามธรรมชาติ สิ่งสำคัญคือต้องจัดกิจกรรมให้หลากหลาย นักเรียนมีบทบาทร่วมกับครูที่ปรึกษา กิจกรรมเกี่ยวกับการวางแผนการดำเนินงาน แต่จะต้องมีระเบียบข้อบังคับ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างถูกต้อง ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร กิจกรรมนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งในการสร้างเสริม และพัฒนาบุคลิกภาพ ลักษณะนิสัย ตลอดจนสมรรถภาพด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะส่วนที่การเรียนการสอนในหลักสูตรไม่สามารถจัดให้ได้ครบตามจุดมุ่งหมาย ทั้งนี้เพื่อพัฒนาความพร้อมของนักเรียน ในด้านความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรมจริยธรรม

สามารถเลือกประกอบอาชีพตามความถนัด การเลือกประเภทของกิจกรรม ต้องสอดคล้องกับนโยบาย และจุดมุ่งหมายของรัฐบาลและโรงเรียน อีกทั้งไม่ขัดต่อกฎหมายบ้านเมือง วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของสังคม โดยเฉพาะเด็กในระดับมัธยมศึกษา เป็นช่วงหัวเลี้ยว หัวต่อของชีวิต จึงเป็นเรื่อง สำคัญที่ผู้ใหญ่ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องต้องให้ความสนใจใส่ใจดูแลอย่างจริงจัง

จากการรายงานสภาพการจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา ของกรมวิชาการ และการนิเทศโรงเรียน ของศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2525) พบว่า ส่วนใหญ่ครูเป็นผู้กำหนด เนื้อหาและจัดกิจกรรม ในลักษณะเดียวกับการจัดการเรียนการสอนในวิชาอื่น ๆ ในหลักสูตร ดังนั้น จึงไม่สนองวัตถุประสงค์ตามหลักสูตรการจัดกิจกรรมนักเรียน ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2532 และจากการสัมภาษณ์หัวหน้าหมวดกิจกรรมและผู้ช่วยผู้บริหารของกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา ตอนปลาย เขตการศึกษา 11 (2525) ครูไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรม ความไม่เหมาะสม การจำกัด จำนวนครู วัสดุอุปกรณ์ไม่สนองความต้องการ และความสนใจของนักเรียน บุคลากรที่เกี่ยวข้อง ขาดความสนใจ ขาดความรู้และประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมนักเรียน

หน่วยศึกษานิเทศ กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 12 ได้ศึกษาการดำเนินงานกิจกรรม นักเรียน (2526) พบว่า โรงเรียนขนาดใหญ่สามารถจัดกิจกรรมหลากหลาย แต่มีปัญหา คือ โรงเรียน ขนาดใหญ่จะขาดความร่วมมือจากบุคลากร โรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็กมีปัญหาด้านสถานที่ บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินกิจกรรม นักเรียน ไม่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม คุชฎี แก้วกำเนิด (2525) เสนอแนะว่า ต้องจัดให้มีหัวหน้าหมวดกิจกรรมเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ ประสานงานให้มีครูที่ปรึกษากิจกรรมนักเรียน โดยมีหัวหน้าหมวดกิจกรรม เป็นที่ปรึกษาและ ประสานงานกับฝ่ายบริหาร แต่การสั่งการของหัวหน้าหมวดเป็นไปอย่างไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ

เพื่อให้การจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาเกิดประโยชน์สูงสุดและบรรลุตาม เป้าหมายของหลักสูตร จึงควรทำการศึกษาให้ทราบข้อมูลที่แท้จริงในการปฏิบัติงาน อุปสรรคและ ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการจัดกิจกรรม ข้อเสนอแนะ การปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้ทราบความต้องการ ที่แท้จริงของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และเนื่องจากผู้วิจัยได้ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา เห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมนักเรียน จึงสนใจที่จะศึกษาการจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียน มัธยมศึกษาในจังหวัดขอนแก่น เพื่อจะได้นำผลการศึกษาวิจัยมาปรับปรุงและพัฒนา การจัดกิจกรรม นักเรียนให้น่าสนใจและเกิดประโยชน์ต่อนักเรียนมากที่สุด

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษากิจการนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ในจังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์ดังนี้

- (1) เพื่อศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมนักเรียน
- (2) เพื่อศึกษาปัญหาในการจัดกิจกรรมนักเรียน
- (3) เพื่อศึกษาผลของการจัดกิจกรรมนักเรียน
- (4) เพื่อศึกษาเจตคติของนักเรียนต่อการจัดกิจกรรมนักเรียน
- (5) เพื่อศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะการจัดกิจกรรมนักเรียนให้มีประสิทธิภาพ

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษากิจการนักเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ในจังหวัดขอนแก่น จำนวน 15 โรงเรียน เกี่ยวกับสภาพการจัดกิจกรรม ผลการจัดกิจกรรม เจตคติของนักเรียน ปัญหา ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- (1) สามารถนำข้อมูลที่ได้จากผลการวิจัยไปปรับปรุงและพัฒนาการจัดกิจกรรมนักเรียน ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
- (2) ช่วยกระตุ้นผู้บริหารและคณะกรรมการจัดกิจกรรมเห็นความสำคัญ และดำเนินการประเมินผลอย่างจริงจัง
- (3) เป็นแนวทางการจัดกิจกรรมนักเรียนที่หลากหลายและเหมาะสมกับนักเรียน ช่วยทำให้บรรยากาศการจัดกิจกรรมได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

- (1) “กิจกรรมนักเรียน” หมายถึง กิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ในหลักสูตรให้กว้างขึ้น และพัฒนาบุคลิกภาพ เป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการประกอบด้วย

1) กิจกรรมลูกเสือ - เนตรนารี หรือยุวภาษา หรือผู้บำเพ็ญประโยชน์ และรักษาดินแดน

2) กิจกรรมแนะแนว หรือกิจกรรมแก้ปัญหา หรือกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

3) กิจกรรมอิสระของผู้เรียน

(2) “ปัญหาในการจัดกิจกรรม” หมายถึง ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมนักเรียน ได้แก่

1) ปัญหาด้านผู้บริหาร ครูและนักเรียนที่ประสบจากการจัดกิจกรรม

2) ปัญหาด้านวิธีดำเนินกิจกรรม

3) ปัญหาด้านงบประมาณ อุปกรณ์ อาคารสถานที่

(3) “ผลของการจัดกิจกรรมนักเรียน” หมายถึง คุณลักษณะของนักเรียนที่มีการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น นักเรียนมีการปรับปรุงตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ พัฒนาทางกาย สติปัญญา จิตใจ มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ เสียสละ ตลอดจนสามารถทำคุณประโยชน์แก่ส่วนรวม มีคุณภาพและคุณค่าเหมาะสมกับความเป็นพลเมืองดีของสังคม

(4) “เจตคติ” หมายถึง ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมนักเรียนที่สามารถประพฤติปฏิบัติตามได้

(5) “โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่” หมายถึง โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จังหวัดขอนแก่น ที่มีนักเรียน 1,500 คนขึ้นไป

(6) “ผู้บริหาร” หมายถึง ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายปกครอง ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายบริการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายธุรการ รวมทั้งหัวหน้าหมวดวิชากิจกรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ จังหวัดขอนแก่น

(7) “นักเรียน” หมายถึง คณะกรรมการนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งประกอบด้วยนักเรียนตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6